

ОЛОН НИЙТЭД ТҮШИГЛЭСЭН ЦАГДААГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Г.Бямбадорж

ХСИС-ийн, Цагаагийн сургуулийн, цагдаагийн
эрх зүйн тэнхимийн ахлах багш, докторант

Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль 1993 онд батлагдаж, 1994 оны нэгдүгээр сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлснээс хойш даруй хорин жил өнгөрч байна. Энэ хууль цагдаагийн байгууллагын бүтэц тогтолцоо, зарчим, чиг үүрэг, эрх хэмжээ, алба хаагчийн эрх зүйн байдал, албаны үйл ажиллагааг тогтворжуулж, материал-техникийн хувьд бэхжүүлэн, цагдаагийн албыг өргөжин хөгжихөд чухал нэмрээ оруулсан юм.

Гэвч өнөөдөр цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам сахиулах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаандаа шинэчлэл хийхгүйгээр өнөөгийн шаардлагын түвшинд хүрэхгүй нь ойлгомжтой байна.

Ийм учраас гэмт явдлын шалтгаан, нөхцлийг тогтоох ажлыг тэргүүлэх чиглэл болгон тодорхойлж, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, нийтийн хэв журам сахиулах үйл ажиллагаанд олон нийтийг өргөнөөр татан оролцуулж, “Secure alert” буюу цахим хянагч “Электрон гав”, Полиграф, JPS, Comp.stat, Crime mapping, CCTV зэрэг орчин үеийн smart системүүдийг нэвтрүүлж ашиглах зэргээр хууль сахиулах салбарт иноваци хийх шаардлагатай байна¹.

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай Монгол улсын хуулийн 3 дугаар бүлгийн 12 дугаар зүйлийн 1-д “Нутгийн захиргааны байгууллага харъяа нутаг дэвсгэрийнхээ хэмжээнд гэмт хэрэг, нийгмийн хэв журмын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг зохион байгуулахдаа иргэдийг дараах хэлбэрээр татан оролцуулахыг хуульчлан заасан юм. Үүнд:

1. Иргэдийг нийтийн эргүүлд гаргах
2. Хэв журмын урамшилтай эргүүл, жижүүрийг томилох
3. Нийгмийн хэв журам хамгаалах олон нийтийн байцаагчаар ажиллуулах² гэсэн гурван хэлбэрээр иргэдийн татан оролцуулах тухай заасан байна.

Мөн шинэчлэн найруулсан цагдаагийн албаны тухай хуульд иргэний хяналтын зөвлөл, цагдаагийн албаны үйл ажиллагааны зарчим, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагаас иргэдтэй харилцан хамтран ажиллах, нийтийн хэв журам сахиулах үүрэг бүхий олон нийтийн цагдаагийн ажилтан ажилуулах зэрэг шинэ заалт оруулсан нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааг иргэдэд түшиглэж, олон нийтийн оролцоотойгоор өргөн хүрээтэй явуулах эрх зүйн үндэсийг шинээр хуульчилжээ.

Мөн олон нийтэд түшиглэсэн цагдаагийн үйл ажиллагаа буюу “Community oriented policing” анх удаа цагдаагийн албаны тухай хуульд хуульчилж олон нийтэд түшиглэсэн үйл ажиллагааг бэхлүүлэн тогтмолжуулах, хөгжүүлэх талаар заасан нь цагдаагийн байгууллагын “Олон нийтийн итгэл хүлээж иргэний дэмжлэгийг авах”, “төрийн болон төрийн бус байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, иргэдтэй харилцан ажиллах” гэсэн зарчмыг хэрэгжүүлж ажиллах чухал заалт болжээ гэж бид үзэж байна.

Гадаад орнуудын цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчилтэй тэмцэхдээ ард иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагаас ямар туслалцаа дэмжлэг авдаг талаар товчхон авч үзвэл.

Олон нийтийн цагдаа нь: АНУ-д 1994 онд Хууль сахиулах тухай хуульд олон нийтийн оролцоог бодлогоор дэмжих зорилгоор олон нийтийн цагдаагийн албыг бий болгож олон нийтийн хэв журам сахиулах, гэмт хэрэг, нийгмийн эмх замбараагүй байдал, олон нийтийн

¹ Нийслэл хотын аюулгүй байдлыг хангахад төрийн байгууллагуудын хамтын ажиллагаа сэдэвт зөвлөгөөний эмхтгэл, УБ 2014. 6 дахь тал

² Ж.Долгосүрэн “Монгол улсын Цагдаагийн эрх зүй” УБ хот 2004 он 269 дэх тал

аюулгүй байдалтай холбоотой асуудал үүсгэж байгаа нөхцөл байдлыг нэн даруй шийдвэрлэх, олон нийтрүү чиглэсэн бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэх, хэв журам сахиулах үүрэгтэй орон нутгийн гишүүдтэй нягт хамтран ажиллахад гол анхаарлаа хандуулж байгаа цагдаагийн нэг стратеги юм³.

Сингапур улсын цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх зорилгоор цагдаагийн гэрээт ажилтан олноор ажиллуулж цалин олгодог. Мөн “Цагдаагийн фонд” байгуулан цагдаагийн ажилтан илүү цаг ажиллах, тэтгэвэрт гаргах, гачигдалтай үед нь туслах зэргээр зарцуулдаг.

Герман улсад тэнгисийн цагдаа, Оросын холбооны улс татварын цагдаатай бөгөөд тэд цагдаагийн бүрэлдхүүнд ордоггүй бөгөөд тусгай хуулиар үйл ажиллагааг нь зохицуулдаг.

Цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам сахиулах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах ажлын үр нөлөө цагдаагийн ажилд иргэн, байгууллага, аж ахуйн нэгжээс үзүүлэх туслалцаа, тэдгээрийн хамтын ажиллагаанаас ихээхэн хэмжээгээр хамаардаг болохын дээрхи улс орнууд харуулж байна.

Иймд аймаг дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал иргэд олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангаж ажиллахын тулд хэсгийн ахлагч нарыг цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх чиглэлд анхаарч дараах чиглэлээр дэмжлэг үзүүлж ажиллана. Үүнд:

- Сэжигтэй хүн, эд зүйл бүртгэх
- Мэдээ, мэдээлэл олох \шинэ хуучин\
- Тухайн газар оронд шилжин ирсэн хүмүүсийг бүртгэх, тэдгээрийн мэдээлэл цуглуулах, цэг газрын хяналтанд авуулах
- Гэмт хэрэгт хохирсон хүнийг олж тогтоох
- Галт зэвсэг, сум хэрэгсэл, түүх дурсгалын зэрэг бусад эд зүйлийн эзэмшигч
- Гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл арилгах
- ЦБ-ын хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээнд оролцох гэх мэт.

Гэхдээ эрх үүргийг хэрэгжүүлснээр цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд эерэг үр дүн гарах боломжтой ч гагцхүү үйл ажиллагаагаа хэрхэн яаж олон нийтэд түшиглэн зөв оновчтой зохион байгуулахаас шалтгаана.

Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх үйл ажиллагаандаа байнгын мэдээлэлтэй байх нь энэхүү үүргийг амжилттай хэрэгжүүлэх үндэс болно.

Ингэхийн тулд хэсгийн ахлагч цагдаагийн ажилтан нь иргэд оршин суугчидтайгаа холбоотой байж иргэдэд үйлчилснийхээ хэрээр ард иргэдээсээ дэмжлэг туслалцаа авч хамтран ажиллах ажил хэрэгч холбоо тогтоох нөхцлийг бүрдүүлж ажиллах нь чухал юм.

Хэсгийн ахлагч иргэдээс мэдээлэл авч ажиллах нь нутаг дэвсгэрийн эрүүгийн болон хэв журмын нөхцөл байдлыг судлан мэдэж цагдаагийн байгууллагын хэсгийн байцаагчийн ажилд тусалснаар нутаг дэвсгэрийн нөхцөл байдлыг үнэлэж дүгнэх, гэмт явдлын прогноз гаргах, цаашид гэмт хэрэгтэй тэмцэх ямар үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгааг тодорхойлж, түүнийг цаг алдалгүй таслан зогсоох, илрүүлэх үйл ажиллагаа явуулах нөхцлийг бүрдүүлнэ.

Үүссэн нөхцөл байдлыг дагаж урьдчилан сэргийлэх ажлыг объектруугаа хандуулж хийнэ гэвэл амжилтанд хүрэхгүй гэдгийг анхаарах хэрэгтэй. Харин хэсгийн ахлагч иргэдээс мэдээлэл цуглуулж бусад алба хаагч нарын хамт түүндээ дүн шинжилгээ хийж үүсэх нөхцөл байдлыг урьдчилан мэдэж түүний эсрэг арга хэмжээ авах нь бидний үйл ажиллагаа амжилтанд хүрнэ.

Гэмт хэрэг үйлдэгсдийн дотор орон нутгаас шилжин ирсэн тодорхой оршин суух хаяггүй, ажил сургуульгүй хүмүүсийн эзлэх хувийн жин өсч орон нутгаас нийслэлрүү шилжсэн хүн амын шилжилт хөдөлгөөний улмаас засаг захиргаа завсардагсад орлогын их үүсвэргүй иргэд бүлэг зохион байгуулалттай хэлбэрт шилжин хот хөдөөг дамжин гэмт хэрэг үйлдэх болсноор хүнд онц

³ n.wikipedia.org/wiki/Community_policing

хүнд гэмт хэргийн илрүүлэлт эрүүгийн ба хэв журмын нөхцөл байдалд сөргөөр нөлөөлөх боллоо.

Иймд нутаг дэвсгэр хариуцсан алба хаагч, хэсгийн ахлагч нар нь тухайн нутаг дэвсгэрийн онцлог объект, гэмт хэрэг үйлдэж болзошгүй этгээд, тэдний хань харилцаа, түр оршин суугч явуулын хүмүүсийн үйл хөдөлгөөнд нь анхаарлаа төвлөрүүлж тэднийг хяналтандаа авч онцгой анхаарч ажилвал гэмт хэрэгтэй тэмцэх, хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажил болон гарсан гэмт хэргийг илрүүлэхэд ихээхэн тустай.

Шинэчлэн найруулсан цагдаагийн албаны тухай хуулийн 25.2-д “Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг төрийн болон төрийн бус байгууллага, хуулийн этгээд, иргэний туслалцаа, тэдний хамтын ажиллагаанд түшиглэн зохион байгуулна” гэж заасан нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаа олон нийтэд түшиглэх, иргэд цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох эрх зүйн үндсийг тогтоожээ.

Иймд хэсгийн ахлагч нарыг цагдаагийн байгууллагын эргүүлийн үйл ажиллагаанд дараах хэлбэрээр хамтран ажлуулж болно гэж үзэж байна. Үүнд:

1. Гэмт хэргийн талаар мэдээлэл өгөх үүнд:

- Гэмт хэрэгт хохирсон хүний талаар
- Зөрчил гаргасан этгээдийн талаар
- Эрэн сурвалжлагдаж байгаа хүний талаар
- Тээврийн хэрэгсэл эзэмшигчийн талаар
- Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хяналтад байгаа хүний талаар
- Төрийн тусгай хамгаалалтад байгаа хүний талаар
- Галт зэвсэг эзэмшигчийн талаар
- Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчийн талаар
- Орчиндоо байнга тааламжгүй байдал гаргадаг хүмүүсийн талаар
- Бүлэг бөөгнөрөл үүсгэж байгаа хүмүүсийн талаарх мэдээлэх г.м.

2. Гэмт хэрэг, зөрчил гарах нөхцөл бүрдүүлэхгүй байх, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах:

- Иргэн өөрийн амьдарч буй орчин тойрондоо гэмт хэрэг үйлдэгдэх нөхцөл бүрдүүлэхгүй байх талаар шаардлага тавих, гэмт хэргийн шалтгаан нөхцлийг арилгуулах
- Гэмт хэрэг үйлдэгдэж болзошгүй газрын талаар мэдээлэл өгөх
- Ийм нөхцөл бүрдсэн үед үйлдэгдэж болзошгүй газарт тусгай тэмдэглэл хийх, тусгаарлах зурвас татах г.м.

3. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах талаар цагдаагийн байгууллагаас хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээнд оролцох:

- Цагдаагийн байгууллагаас гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх болон бусад зорилгоор зохион байгуулж байгаа төрөл бүрийн нэгдсэн, хэсэгчилсэн арга хэмжээнд оролцох
- Иргэдийг нүүлгэн шилжүүлэх, иргэд байгууллагын эд хөрөнгө, улсын онц чухал объект хамгаалах үүрэг гүйцэтгэхэд оролцох г.м.

4. Олон нийтийн оролцоог хангах

- Иргэдэд цагдаагийн байгууллагатай хамтарч ажиллахын ач холбогдлыг ойлгуулах
- Урамшуулалын хэмжээг нэмэгдүүлэх
- Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг олон нийтэд таниулах, ухуулга сурталчилгааг сайтар явуулах
- Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх талаар төрөл бүрийн уралдаан тэмцээн зохион байгуулахад оролцох

- Мөн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 14-р зүйлд зааснаар “Гэмт хэрэг үйлдэхээр бэлтгэж байгаа болон үйлдсэн тухай мэдээллийг цагдаагийн байгууллага иргэдээс төлбөртэй авч болно” гэсэн хуулийн заалтыг үндэслэн иргэдээс мэдээлэл авах талаар ухуулан сурталчилж иргэдээс мэдээлэл төлбөртэй авах ажлыг тогтмолжуулах зэрэг болно.

Иргэдээс гэмт хэргийн талаар мэдээ мэдээлэл төлбөртэй авах нь гэмт хэрэг илрүүлэх болон нуугдмал гэмт явдлыг илрүүлэх, гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажил иргэдийг татан оролцуулах чухал ажлын нэг юм.

Цагдаагийн байгууллага иргэдээс гэмт хэргийн талаарх мэдээлэлийг төлбөртэй авах ажил төв орон нутгийн цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд харилцан адилгүй жигд бус байгаа нь гэмт хэргийн илрүүлэлт, нуугдал гэмт явдлыг илрүүлэх ажилд сөрөгөөр нөлөөлж байна.

Иймд энэхүү ажлыг улам идэвхижүүлж тогтмолжуулах шаардлагатай байна. Нөгөө талаар энэхүү ажлын үр дүн цагдаагийн байгууллагаас шалтгаалахгүй байж болно. Тухайлбал: Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 19-р зүйлийн 19.1-д “Тухайн жилд шүүхийн шийдвэр биелүүлэх, замын хөдөлгөөний болон хэв журмын зөрчлийг арилгах чиглэлээр улсын орлого болгосон, торгох ял ногдуулж төсөвт тушаасан мөнгөний 40 хувьтай тэнцэх хэмжээний хөрөнгийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд зориулан дараагийн жилийн орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлнэ” гэсэн заалт огт хэрэгжихгүй байна.

Тиймээс Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 19-р зүйлийн 19.1-д заасан 40 хувьтай тэнцүү хэмжээний хөрөнгийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд зориулан дараагийн жилийн цагдаагийн байгууллагын төсвөөс санхүүжүүлнэ гэж өөрчлөн найруулж, цагдаагийн байгууллагын төсөвт гэмт хэргийн талаарх мэдээлэлийг төлбөртэй авах болон бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд зориулсан хөрөнгө мөнгийг тусгайлан суулгаж өгөх, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг дэмжих сан байгуулж ажиллах шаардлагатай байна.

Эцэст нь тэмдэглэн хэлэхэд хэсгийн ахлагч нарыг цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцуулахад шат шатны байгууллагууд нэгдсэн нэг зорилго чиглэлтэй ажиллах, иргэдийг цагдаагийн байгууллагатай хамтарч ажиллах хүсэл сонирхолыг нь нэмэгдүүлэх, гэмт хэрэгт зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажилд оролцож байгаа иргэдийг урамшуулах тал дээр анхаарах, энэ асуудалд бусад төрийн болон төрийн бус байгууллагуудыг дэмжиж оролцуулах нь зүйтэй байна.